

גליון 30

שבטי ישראל

כסלו תשפ"ג

בסימן חנוכה

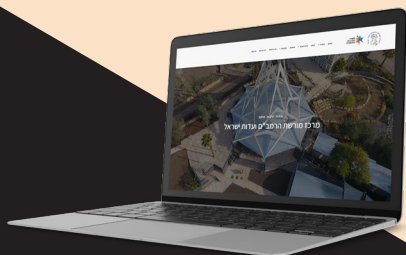
הפינה לצעירים

דמויות מופת
בעדות ישראל
ר' יצחק בן
אברהם בן יוסף

מקבץ מתכונים
לחנוכה

בואו היכנסו לאתר מורשת הרמב"ם המתחדש!

באתר תוכלו
לעקוב אחרי
ארועים מגוונים,
הרצאות, וکنסים.
בנוסף תוכלו
למצוא עלוני פרשת
שבוע לילדים
ומבוגרים!
מחכים לכם!

בפתח הדברים

קוראים יקרים,
אנו שמחים להגיש בפניכם גיליון נוסף של עלון
שבטי ישראל מבית מרכז מורשת הרמב"ם ועדות
ישראל. גיליון מבית היוצר של המרכז המתחדש
בעיר הקודש טבריה העוסק בימים אלו בהרחבת
הפעילות ובמחקר אודות עדות ישראל השונות.

גיליונות עלון שבטי ישראל יעסקו בעזרת ה'
בהיבטים שונים של תרבות, היסטוריה, הלכה
ומחקר בעדות ישראל השונות.
גיליון זה מוקדש לחודש כסלו ובעיסוק מורחב
במנהגי עדות לחנוכה וחודש כסלו.

שלהבת מביטה ברעותה
גדות להן בהלך הרוח
מספרות דורות על דורות
אורות שהודלקו גם בעלטה.

שלהבת מביטה ברעותה
פוגשת אב ובן
אם ונכדה,
נעימות עדות
ומנהגים שלא סר טעמם,
ואורם

ילדים חגים סביב סביב,
סביבון שקודקודו נעוץ היטב באדמה.
ועולמות באים והולכים
ולא עוזבים זה את זה
משאירים חותם

מנהל תוכן: עותניאל מנצור
עריכה: אביטל לוי
עיצוב: רבקי שאולזון

מנהגי עדות לחודש כסלו

חג זה מסמל גבורה יהודית בגוף אך בעיקר ברוח. היוונים רצו להשפיע עם תרבותם על העם היהודי ולא אפשרו לנו להמשיך ולקיים את המצוות. בעיקר אלו הנוגעות בגוף כברית המילה וטהרת המשפחה.

החשמונאים, אשר לא ויתרו על אף שהיה נדמה שסיכויים לנצח קלושים ביותר - הוכיחו מעבר לכל ספק שעם ישראל, העם הנבחר, גובר על המכשולים הגדולים והקטנים ובכוח הרוח והאמונה ניתן לנצח גם צבא גדול וחזק.

חג החנוכה גדוש בהלכות ובמנהגים וכאן נעמוד על חלקם ביתר פירוט.

חג החנוכה מקבל יחס מיוחד בעם היהודי, גם בקרב אנשים שאינם שומרים תורה ומצוות. ניתן להרגיש את האווירה החגיגית ברחובות, במוסדות החינוך ובמרכזי ערים.

חג החנוכה נקרא בשמו על של חנוכת המזבח. לאחר שחולל בית המקדש על ידי היוונים הוא טוהר ונחנך מחדש. כינויים נוספים לחג זה הם חג האורים, מלשון אור, וחג המכבים, על שם החשמונאים שלחמו ביוונים.

חג החנוכה נחגג במשך שמונה ימים לזכר הנס הגדול שנעשה עם פך השמן הקטן שהשמן בו הספיק באורח פלא לשמונה ימים במקום יום אחד בלבד.

מנהגי עדות לחודש כסלו

מאד ושעות האור מועטות. בימים הקרים והחשוכים אנחנו מדליקים נרות וזוכרים שגם בזמנים קשים לעם ישראל או לאדם הפרטי - יש תקווה, יש למה לחכות ובמה לאחוז.

אורו של עם ישראל לא כבה לאורך הדורות גם בשנים של גזרות שמד, אינקוויזיציה ושואה נוראה. עם ישראל תמיד שמר על הגחלת ועל נשמת אפו הרוחנית מבלי

המצווה העיקרית בחג זה היא הדלקת נרות החנוכה. ישנם הלכות מסודרות ומוגדרות מי חייב בהדלקה, היכן מדליקים, כמה ומה עושים במקרים מיוחדים כמו בית נמוך, גבוה, בעל הבית שאינו נמצא בעת ההדלקה, אורח המתארח בבית אחר ועוד ועוד.

אור הנרות המאיר מהחלונות מאיר בימים החשוכים ביותר. הימים בהם השקיעה מוקדמת

ואף פרקי תהילים, פסוקים ותפילות מיוחדות. זהו זמן בו המשפחה מתאספת ומוסיפה אור בבית וכלפי חוץ. על פי תורת הקבה זהו זמן גבוה ומיוחד וההסתכלות בנרות החנוכה מוסיפה אור לנשמה.

להתבולל ולהיעלם בין העמים האחרים. החנוכייה מסמלת את מנורת המקדש, ומזכירה את נס פך השמן. בעדות שונות ישנם מנהגים, פיוטים מיוחדים הנהוגים להיאמר בעת הדלקת הנרות. מנהיגות מיוחדות

משחק בסביבונים

או - נ ג ה ש שם ראשי התיבות של המילים נס גדול היה שם, כך נהוג מחוץ לארץ ישראל. היום כמוכן ישנם סביבונים רבים המעוטרים באותיות אלו אך השווקים מלאים בסביבונים רבים ומגוונים בצורות ובצבעים, בגדלים שונים, עם אור או עם צבע בתחתיתם. אין ספק שהסביבונים הממלאים את החנויות כבר חודש ויותר לפני בואו של החג הם אחד הסמלים הבולטים שהשתרשו בעם ישראל.

בין המנהגים השונים הקשורים בחג החנוכה, יש לציין את המשחק בסביבונים. מנהג זה בא על מנת להזכיר את הילדים שהיו משחקים כדי להסוות את לימוד התורה בזמן היוונים. הילדים היו יושבים ומשחקים ובכך מסתירים את המבוגרים יותר, שהיו מתחבאים ושוקדים על לימודים חרף האיסור על לימוד התורה שאסרו היוונים. בעבר הסביבונים היו מעוטרים באותיות נ, ג, ה, פ שהם ראשי התיבות למילים נס גדול היה פה.

אכילת לביבות וסופגניות

מצאת חג הסוכות. עטירות שמן, מצופות אבקת סוכר או ציפויים שונים ומיוחדים. שוקולדיים, סוכריות ועיטורים יפים ומיוחדים. הסופגניות הממולאות ריבה גם הן לא עזבו את בתי ישראל אך אליהן הצטרפו גם מילויי נוגט, שוקולד, וניל ועוד מילויים בטעמים ובמרקמים מיוחדים. אין ספק שחג צבעוני ומיוחד זה מקבל מקום של חגיגי ומזכיר שנה אחר שנה את הנס את הגדול ובעיקר את העובדה שעם ישראל הוא העם שיודע לשמור על מנהגיו ומסורתו באופן היחיד והמיוחד ביותר בעולם.

מנהג רווח נוסף הקשור בחג החנוכה הוא אכילת לביבות וסופגניות. מנהג זה קשור לנס הנעשה בשמן הזית להדלקת המנורה.

נהגו בקהילות ישראל השונות לאכול מאכלים המטוגנים בשמן. לביבות ירק ותפוחי אדמה המטוגנות בשמש, סופגניות, ספינג', זלאבייה, כל עדה ומנהגיה.

יש עדות שבהן מאכלים אלו מתוקים, ויש מלוחים. יש חלביים ויש עשויים מתפוחים או ממולאים בריבה.

כיום הסופגניות והספינג'ים ממלאים את המאפיות החל

דמויות מופת בעדות ישראל

מאת: דוד חוברי

רבי יהודה צעדי

נולד בשנת 1665 ונפטר ב-1740. למד תורה מדייני הדור בזמנו. חבריו להנהגה היו הרב דוד חוטר, ר' יוסף בשארי ור' צאלח סבו של המהרי"ץ. ר' יהודה היה מבוסס היטב כלכלית. בתקופתו היתה גלות מוועז בהיותו כבן 14. גלות זו גרמה לתמורות רבות החיי הקהילה היהודית ויצרה חלל עצום מבחינת סדרי הקהילה ואל תוך הואקום העצום שנוצר ובכללו התרופפות עצומה מבחינה דתית-מוסרית אל החלל הזה נכנס ר' יהודה. ר' יהודה היה ממנהיגיה הרוחניים הבולטים של יהדות תימן במחצית הראשונה של המאה ה-18. היה מראשי המתנגדים להחדרת נוסח התפילה החדש לתימן. היה מגדולי המומחים בענייני שחיטה, טריפות וניקור. כתב מס' חיבורים בתחומים הנ"ל. על כתביו וחיבוריו ניתן לקרא באריכות בספרו של דר' גברא חכמים וסופרים בתימן במאה ה"ח עמ' 76-100. מעניין מאוד שאף על פי שעמד כצוק איתן והגן על מנהגי תימן בטענה שיש לשמר מסורת אבות בכל זאת עסק רבות בקבלה שפרחה אז בצפת ואף הושפע ממנה. ניתן לומר כי הוא תמך הן במסורת תימן והן בקבלה וכאשר נוצרו ניגודים בדעות העדיף את המסורת. כנראה שלכך נטה אף המהרי"ץ אחריו.

יחד שבטי ישראל

סיפורי עליה אותנטיים

יארוס אגרה נולדה באתיופיה, בעיר גונדר. העיר הייתה קטנה וצפופה. בילדותה, אהבה יארוס לטייל בטבע ובמרחבים שסביב העיר.

אביה היה לוקח אותה יחד עם שאר הילדים הבוגרים להכיר מקומות חדשים והטיולים האלו היו עבודה פתח לעולם חדש ומרענן.

המאכל הנפוץ באתיופיה הוא אינג'רה. הלחם המקומי אותו הייתה אופה אמא מקמח מיוחד.

אביה של יארוס היה איש צבא והיה ממעט להגיע הביתה. אימה, גידלה את הילדים בבית. הבתים היו עשויים קש. יארוס הייתה שותפה מלאה לעשייה המרובה בבית.

בישול, אפייה, כביסה, טיפול באחיה הקטנים. העלייה ארצה דרשה אומץ רב ומאמץ פיזי ונפשי. המסע ארך ימים רבים של הליכה ברגל. המזון והשתיה היו מועטים. ביום, הסתתרו, ובלילה צעדו ברגל. את חלקו האחרון של המסע עשתה המשפחה במטוס. ההתרגשות הייתה רבה.

בעת שרגליהם דרכו על אדמת הקודש - נישקו אותה בהתרגשות ובשמחה.

פינת ההלכה

הלכות חנוכה

-מתוך אתר יהדות נט
על פי פסקי מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל-

והלל ומדליקים בהם נרות בכל לילה משמונת הלילות לפרסם הנס ולגלותו. ימים אלו נקראים "חנוכה". [ילקו"י מועדים עמוד קצ. וכ"ז הוא לשון הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ב), דס"ל שנס הנצחון הסתיים ביום כ"ה כסליו. וכתב הפר"ח, שנקרא חנוכה, על שם שחנו בכ"ה בכסלו. והטעם שתיקנו שמונת ימי חנוכה, ולא "תשעה" משום ספקא דיומא, לפי שחנוכה מדבריהם לא החמירו כ"כ. ועוד, שרצו לרמוז על מילה שניתנה בשמיני].

ב נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה, כגון תפירה וסריגה, בעוד שנרות החנוכה שבבית דולקות, במשך חצי שעה מהדלקתם, והטעם הוא משום היכר להודיע שאסור להשתמש לאור נרות החנוכה. ואין להקל להן בחצי שעה הראשונה של הדלקת הנרות. אבל בבישול ואפיה וצרכי אוכל נפש מותרות. [ילקו"י מועדים עמוד קצ. וכ"ה בא"ה, דרך החיים, מ"ב אות ד'. ובמור וקציעה הביא סמך למנהג חומרת הנשים, כדי שלא יבאו להשתמש לאור נרות החנוכה, הילכך מנהג ותיקין הוא. וכתב האליה רבה

סימן תרע - דברים האסורים והמותרים בחנוכה

א בתקופת הבית השני גזרו מלכי יון גזרות על ישראל, וביטלו אותם מדתם, ולא הניחום לעסוק בתורה ובמצות, ולחצום לחץ גדול, ופשטו ידיהם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות, וטימאו הטהרות, והיה צר לישראל מפניהם מאד, עד שריחם עליהם ה' אלקי אבותינו והצילם מידם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום, והושיעו את ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה המלכות לישראל, ונמשכה יותר ממאתים שנה עד חורבן הבית השני. וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום, היה זה ביום כ"ה בכסליו, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור להדליק המנורה שבבית המקדש, אלא פך אחד של שמן, שלא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור. ומפני זה התקינו רבותינו שבדור ההוא, שיהיו שמונה ימים אלו, החל מיום כ"ה בכסלו והלאה, ימי שמחה

וילקו"י על הלכות אבלות מהדורת תשס"ד עמוד תרלב].

יא יש שנהגו שהאבלים על אב ואם, אינם אומרים קדיש בחנוכה, והוא מנהג גרוע, ואם אפשר לבטלו בהסברה נעימה, הנה מה טוב, ואם לאו לא יבטלוהו ביד חזקה מפני המחלוקת. [ילקו"י מועדים עמוד קצג. וע' ברכ"י ס' עתר סק"ח. ושיו"ב יו"ד ס' שעו סק"ג].

יב מי שנפטר לו מת בימי החנוכה, נוהג בימים אלה כל דיני אבלות, וקורעים על הקרובים, וכן מבקרים ומנחמים את האבל בחנוכה. וראה להלן דין האונן. [ילקוט יוסף מועדים עמוד קצב].

יג אם חל יום השליש בחנוכה, מותר לעשות סעודה ולימוד, כשאומרים שם דברי תורה ומוסר לעילוי נשמת המנוח, אבל לא יאמרו דברי הספד המעוררים לבכי.

יד יש נוהגים להרבות במאכלי גבינה בימי חנוכה, זכר לנס שנעשה על ידי "יהודית". ומנהג ישראל תורה הוא. [ילקו"י מועדים עמ' קצא. כתב הר"ן (פ"ב דשבת), נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס, שהיוונים גזרו על כל בתולות ישראל הנישאות שיבעלו להגמון תחלה, וע"י אשה נעשה נס, שבתו של יוחנן כהן גדול שהיתה יפת מראה הובאה להגמון, [ובחמדת הימים (הל' חנוכה פ"ב) כתב, שראש האויבים היה אליפורנו מלך יון. וייחס הנס ל"יהודית". וכמ"ש התוס' (פסחים קח:)] ובתוס' מגילה

ז אסור להתענות בחנוכה, ולכן אם חל יום פטירת אביו או אמו בחנוכה, לא יתענה בימי חנוכה, אלא יקדים להתענות קודם חנוכה, שבימים שלפני חנוכה או לאחריהם אין איסור תענית. [ילקו"י מועדים עמוד קצב].

ח מי שהתענה תענית חלום בחנוכה, צריך להתענות יום אחר לאחר ימי החנוכה, לכפר על מה שהתענה בחנוכה, כמו שכתב מרן בשלחן ערוך. (סי' תקסח ס"ה).

ט מה שנוהגים במלאות שבעת ימי האבל לעלות לבית הקברות, וכן ביום השליש, וכמו שכתב בשלחן ערוך (יו"ד ס"ס שדמ), אין לעשות כן בימי חנוכה, וכל שכן בראש חודש, שהרי מתעוררים לבכי ולמספד על יד הקבה, כשרואים קברו של הנפטר ביום השביעי או השליש. ולכן ידחו הביקור לבית הקברות לאחר ימי החנוכה. [כ"כ מרן הב"י ביו"ד (ס"ס שדמ) בשם הכל בו, שאם חל יום השביעי לאבלו בר"ח אין ללכת לביה"ק. וכ"ה בארחות חיים ח"ב (עמ' תקפא)]. וה"ה לחנוכה. ילקו"י מועדים עמוד קצב. ילקו"י אבלות עמוד תרלב].

י יש אומרים שמותר לבקר אצל קברי הצדיקים, התנאים והאמוראים, בימי החנוכה וחול המועד. [בן איש חי]. ויש חולקים. [מועד לכל חי]. והמיקל בזה יש לו על מה לסמוך, שהרי אין רגילות לבכות שם כמו שבוכים ליד קבר ביום השבעה או השליש. [גשר החיים. ילקוט יוסף מועדים עמוד קצב.

משמע מלשון הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ג), שקבעו לימי שמחה והלל. וכ"ה בתוס' תענית (יח:). וכ"כ רבינו יונה, הרי"צ בן גיאת, והכל בו, ועוד. וכ"כ המהרש"ל ב"ק (פ"ז סי' ל). ונוהגים לומר זמירות ותשבחות לה' יתברך בסעודות הללו, ואז נחשבות לסעודות מצוה. [כמבואר בתשובת מהר"ם ובמרדכי. וכ"פ הרמ"א בהגה (סי' עתר ס"ב). ומהרש"ל]. ומה טוב ומה נעים לנצל מסיבות אלו לדרשות בדברי תורה ויראת ה' טהורה, לקרב את ישראל לאביהם שבשמים, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, ואז בודאי שסעודות הללו נחשבות לסעודות מצוה. [ים של שלמה (ספ"ז דב"ק). וחזקוני (סי' ע). ודגול מרבבה (סי' שצא ס"ב). וכנה"ג]. ויהי רצון שהש"ת יעשה עמנו נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. ישראל נושע בה' תשועת עולמים, ונזכה לביאת משיח צדקנו (ראשי תיבות: מדליקים שמונת ימי חנוכה), ונדליק המנורה בבית קדשנו ותפארתינו, מלך ביפיו תחינה עינינו. במהרה בימינו אמן. [ילקו"י מועדים עמ' קצג. ועיין במגיד מישרים "שחנוכה ופורים אינם בטלים לעולם". וכ"ה ברמב"ם, והיינו כמ"ש במדרש תנחומא (ר"פ בהעלותך), לך אינה בטלה לעולם, דהיינו נר חנוכה].

קיצור שולחן ערוך ילקוט יוסף

[ד], והאכילה אותו מאכלי גבינה כדי שיצמא מאד, והשקתה אותו יין עד שנשתכר, וירדם, ואז בעזה"י חתכה את ראשו בסיף. כראות אנשי צבאו כי מת מלכם, נסו על נפשם, ולכן נהגו לאכול מאכלי גבינה בימי חנוכה. והביא כ"ז מרן הב"י בדפוס ישן, ס"ס [תרעה].

טו נוהגים לאכול בחנוכה סופגניות מטוגנות בשמן, זכר לנס השמן של המנורה, וטעמם כצפיחית בדבש. וכל מעשיך יהיו לשם שמים. [כ"כ בקובץ שריד ופליט בשם רבינו מיימון אביו של הרמב"ם, שאין להקל בשום מנהג ממנהגי ישראל, ויתחייב לעשות משתה ושמחה בחנוכה לפירוסי ניסא, ופשט המנהג לעשות סופגניות הנקראים בלשון ערבי אלספינג, ומנהג קדמונים הוא].

טז יש אומרים שריבוי הסעודות שמרבים בהם בימי חנוכה, אינם אלא סעודות הרשות, שלא קבעו חכמים למשתה ולשמחה, [מהר"ם מרוטנבורג בתשובה (סי' תרה). טור וש"ע (סי' תרע). ומה שלא קבעו למשתה ולשמחה כבפורים, לפי שבפורים עיקר הגזרה היתה על אבדן הגופות, לכן תיקנו שיהיו ימי משתה ושמחה, אבל בחנוכה הגזירה היתה על שמירת המצות, וזהו אבדן הנפש, לכן קבעו בנרות, כמ"ש נר ה' נשמת אדם. ואף שאמרו דגדול המחטיאו יותר מן ההורגו. היינו כשמחטיאו ברצון, אבל באונס לא]. ויש חולקים ואומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות הללו. [כן

הנהגות ואורחות חיים בעדות ישראל השונות

מאת דוד חוברי

כחודשיים לפני החתונה קובעים את המועד המדויק ומחשבים את הזמן בקפידה כדי שלא תחול החופה בימי נידת הכלה. מועד החופה יחול תמיד או ביום חמישי או ביום שישי. עפי"ר נקבע יום חמישי רק לעיתים רחוקות ביום שישי. במהלך חודשיים שלפני החתונה ישנה הערכות פעילה לקראת החתונה ובני המשפחות קונים את כל המצרכים הנצרכים לחגיגות החתונה. ידועה ומפורסמת האמירה הבאה בפיהם של בני תימן: "מא מעא אלאדמי אילא ערסה ואלא מותא" (אין לו לאדם אלא יום חתונתו או יום מיתתו) משפט זה מבטא את החשיבות המרכזית שנתנו בני תימן לאירועים מכוננים אלה בחייו או במותו של האדם ולכן השקיעו בהם את מלוא מרצם, אונם והונם. הדברים צאים לידי ביטוי בהכנות המרובות ובהוצאות הכספיות הבלתי נתפסות לאור מצבם הכלכלי העגום בד"כ. לפיכך, התכונה הרבה סביב החתונה הייתה במשך שבועות רבים וככל שהתקרב מועד החתונה, הלכה ורבתה הפעילות והשמחה הגדולה. שבוע לפני החתונה מפסיק החתן את עבודתו השגרתית ומזמין שניים מידידיו הקרובים ביותר, שמעתה והלאה יקראו שושביניו, והם מלווים אותו לכל מקום ואתר. בבוקרו של יום חמישי (שבוע לפני החתונה) הולך החתן עם שושביניו לבית המרחץ הציבורי והוא ושושביניו לובשים בגדים יפים. בהגיעם לבית החתן כבר מצפה להם ארוחה דשנה, שנמשכת שעה קלה, אגב עישון נרגילה. באמצע היום יוצאים החתן ומלויו להזמין את הרבנים והידידים הקרובים לבוא אליו לשבת אלבידע (ההתחלה), והחתן מפציר במיוחד ברבנים להגיע למוצ"ש על מנת להלבישו בבגדי החתונה המיוחדים. אכן, עפי"ר הרבנים היו נעתרים לבקשה זו ומגיעים במוצ"ש להלבישו, כי כבוד הוא לו. ככל שהרב גדול ומפורסם יותר כך עולה כבוד החתן בעיני הבריות. לאחר הזמנת הרבנים ממשיכה החבורה להזמין את שאר המכרים והידידים ומשם ממשיכים לשוק אלקאת ("גת" - שיח העלים המפורסם). קונים חבילה יפה ומשובחת וחוזרים הביתה לסעודת צהריים, שבסיומה יושבים כיאה וכראוי

לטקס לעיסת הגת ועישון הנרגילה וממשיכים בישיבת תענוג זו עד הגיע זמן מנחה. משם פונים לביהכנ"ס לתפילה ובערב, בדרכם חזרה, מזמינים את שאר המוזמנים שלא מצאו קודם. במקביל, גם בני המשפחה האחרים של החתן-אמו, אביו, אחיו ואחיותיו גם הם מזמינים במשך היום את חבריהם וקרוביהם. בערבו של יום חמישי, כלומר אור ליום שישי, עמלים כל בני הבית בקישוט חדר האורחים, פעילות שנחשבת לטקס מיוחד בפני עצמו שארך שעות רבות. למחרת, בבוקרו של יום שישי, שוב הולכים החתן ושושביניו לבית המרחץ לשם תענוג. לאחר סעודת הבוקר, יוצאים לקניות משלימות של דברים קטנים לחתן. שבת זו שהיא נקראת שבת אלבידע, נחגגת ברוב עם, ידידים ומקורבים, בסעודות שבת מלאות בשפע, בהשמעת שירים משירי שבזי, בהשמעת דברי תורה ובהתעלות רוחנית. בקיצור, השמחה עצומה לאורך כל השבת, כששיאה נחוג במוצ"ש בהלבשת החתן בבגדי חמודות המיוחדים למעמד זה. השירה והשמחה נמשכות עד לשעות הקטנות של הלילה במוצש"ק.

היסטוריית יהודי תימן

מאת: דוד חוברי

תולדות יהודי תימן במהלך המאה ה-19

מצבם של יהודי תימן בערים הגדולות בכלל ובצנעא הבירה בפרט היו בכי רע החל משנת 1836 והילך ועד הכיבוש התורכי ב-1872. במשך השנים הנ"ל נאלצו רוב המשפחות לגלות מהעיר ולמצוא מחסה אצל אחיהם בכפרים המרוחקים. יש שהרחיקו לכת עד לעיר עדן שקלטה יהודים רבים והתפתחה מאוד באמצע המאה ה-19 כי תחת השלטון הבריטי יכלו היהודים לחיות בעיר זו בביטחון רב. פועל נוסף יוצא ממצב זה היה שיהודים רבים עלו אף לא"י בין השנים 1860-1836 והשתקעו בה. (פרטים על עליה זו ניתן למצוא בספרו של י. ישעיהו וא. צדוק "שבות תימן" במאמרו של א. יערי עמ' 17-16 וכן בספרו של ש. יבניאלי "מסע לתימן" עמ' 69). ר' יעקב ספיר שהיה בתקופה קשה זו בתימן מספר לנו כי מתוך 10000 יהודים שחיו בצנעא באמצע שנו ה-30 של המאה ה-19 נותרו בזמנו בשנות ה-60 דאז רק כרבע מהם השאר נסו על נפשם, חלקם מתו מרעב וממחלות וחלקם מצאו מסתור בסביבה. תהליך קליטתם של גולי צנעא אצל אחיהם היה מורכב, לעיתים התוצאות היו טובות וחיוביות ולעיתים ההפך מחלוקות ויריבויות. למעשה ניתן לומר כי במעוט המקרים הייתה קליטה חלקה ובעיקר במקומות בהם הייתה עמארציות גבוהה, כתוצאה מחוסר תלמידי

המקומיים שבדלו עצמם מהמוסלמי הפשוט נטול היחוס), ובשבתם בשלותם בעיר הבירה (צנעא), היו כאדונים לאלה בני העירות והכפרים אשר המעט להם תורה, חכמה, יחוס ותואר... ואף לא התחתנו עמם... ולא אכלו משחיטתם... ולא ישבו עימם בבית כנסת... אלא התאמצו לעשות ביכני"ס וקהילה לעצמם ונקראו קהל צנעא". כך אנו מוצאים כי קהילת רוצ'ה הממוקמת במרחק שלוש שעות צפונית לצנעא מתחלקת לשתי קהילות נפרדות כשלכל אחת בית כנסת משלה

והמתח הפנימי הוא כל כך חריף עד כדי כך שהמקומיים הלכו לדבר סרה באחיהם הגולים אצל השופט המוסלמי המקומי מתוך מגמה לערער את ביטחונם ויציבותם עד כדי סילוקם, בעקבות מעשה הלשנה זה נאסרו ראשי הגולים ושחררו רק לאחר תשלומי כופר לא מעטים. הנה כי כן ראינו כי מערכת היחסים הייתה מורכבת מאוד ולא פשוטה ולא אחת תוצאותיה היו הרסניות.

עתה אנו רואים כי הפניה לערכאות של גויים הופכת להיות בענין של שיגרה, דבר שמלפנים היה נדיר ביותר. הסכסוכים הפנימיים בין היהודים בינם לבין עצמם בענייני שררה ומאבקי שליטה קהילתיים, ובענייני מסורות ילכו ויצברו תאוצה במהלך השנים הבאות ויגיעו לשיאם בתחילת המאה העשרים בעניין המחלוקת בין חסידי הקבלה ומתנגדיה, כשאז יערבו את בתי המשפט והמלך המוסלמי בקביעת פסק דינם בעניינים יהודיים מובהקים.

חכמים, לתוך חלל זה נכנס המארי הצנעאני שהתווה מחדש את אופן ניהול חיי הדת באופן מסודר, כולל שעורי תורה לגדולים וקטנים וכיו"ב. אולם במרבית המקרים ובמיוחד במקומות בהם היה מארי מקומי, היוותה חדירתו של הצנעאני הגולה לטריטוריה של המקומי איום של ממש מחשש לכך שהלה ירש את מקומו בהנהגת הקהילה, מה גם שהיהודי הצנעאני נתפס בעיני המקומי כמתנשא. על אלה ועל אלה מספר לנו ר' יעקב ספיר בספרו. כך למשל ר' יחיא בדיחי שברח מצנעא לאחר שנמלט מבית הסוהר, כי נתבע להמיר את דתו או למות, היה זה בשנת 1844, הוא הגיע לעיר כווכבאן ושם נעשה לרב ולמורה צדק. כך גם נקלט היטב ר' יחיא קארה אחיו של הרב הראשי בקהילת מוצ'מאר והרב סליימאן תנעמי בקהילת עימראן. מאידך ממשיך לספר לנו ר' יעקב ספיר על המתח הרב ששרר בין גולי צנעא לקהילות כפריות אחרות שכונו על ידי הצנעאנים בלשון גנאי יהוד אלבלאד מתוך מגמה להצביע על ירידותם מבחינה אינטלקטואלית דתית. דהיינו נוצר מצב של הרגשת עליונות של בן העיר הגדולה על פני בן הכפר כפי שהיה מקובל גם בקרב האוכלוסיה המוסלמית המקומית. להלן ציטוט מתאורו של ר' יעקב ספיר: "כן בכל מקום אשר ברחו בני צנעא נוהגים סלסול (התפארות) בעצמם להיותם חכמים ומיוחסים (כוונתו שהיהודים נתבדלו חברתית מהם מתוך כך ששמרו על היחוס הקדום שלהם בדומה לסיידים

מקבץ מתכונים מיוחד

לכבוד חג החנוכה

ספינג'

(מתוך אתר חן במטבח)

- רכיבים:**
- 1/2 קילו קמח (500 גרם)
  - 1 כף שמרים יבשים
  - 2 כמות סוכר
  - 1 כמות מלח
  - 1 ביצה
  - 1/2 כוסות מים
  - 1 כף זיתים ברוכי וודקה
  - אבקת סוכר
  - כ- 1/2 - 2 איטר מלח אטמון
- הספינג'**
- אופן ההכנה:**
- ארבות את הקמח לקצירת הפוקסר.
  - ארבוסיך את פלמרים
  - פבלים, הסוכר ופמלח.
  - בצורת וו אילב* (ראו
- הצורה), ארובב מוט את החומרים פבלים.
- ארבוסיך את הביצה, ארבתחיל אולל את הפבזק על מפריות נאוכב ומק כדי ארבוסיך את פמלח פפדראק. אולל את הפבזק כ- 10 דקות.
  - ארבוסיך את פודקק (או צירקבורדי) ואלל צוד 2 דקות צד למתקבל בזק חלק ודביק.
  - אלמן מוט קצרה גדול ורפצוד איוב את הפבזק. אכסות בניולון נצמד ורבתפסיו את הפבזק כלותיסי, צד לפבזק מכסיל את נפחו.
  - *הצורה - אחרונב גזיית לטת הפבזק לו הפספינג' (ובכאל בזקים ננאייים ומאוד דביקים) פובב יתר קל אולל בצורת וו גיטרב. מתייצב ארבלמל בוו גיטרב במקום וו אילב.
  - חוקרת הפבזק:
  - אלמן פילב לני מליים גדולים.
  - בידיים מלומנות מאוד, איצור חמיבות מרפבזק בקולר לו כ- 5 ס"מ (ראב בסרטון) ולפניו על פמליים פמלומנים במרווחים אחד מפלני. אלמן מתייצב את כל חמיבות הפבזק. אכסות את פמליים צם חמיבות הפבזק בניולון נצמד ואת

להבדל מנוחה של כ-45 דקות עד שיש צד אסור לבכור ואלמור את המאפים
עם חתיכות הבצק במקרה עד 5 לחות

ציצוק הספיניץ' וטאון;

בסיר ביוני (רחה עם סלילים אפורים), אחמך למון צחוק על אל ביוניית אלמטרטורה
של 170-160 מלחות או עד למתכונים כף על פסובה, יש בוויית קלנית איד

הכף ברא

חשוב מאוד לטאן האל ביוניית אם הלמן יפיד חם מדי, הספיניץ' יפיד מוכן מבוחר
ומבטנים הבצק לא יפיד מוכן ואם לא חם מספיק הספיניץ' יספוג רבה למון.
עם ידיים רטובות או מלומנות אחרת בודינות חתיכת בצק מבהמל, ארבים בודינות
ומיצרת האגודלים איצור חור באמצע הבצק ואלט אלט אמטח את החור חק כדי
בעזרת צמאן הבצק מיד איד, או איצור את החור כלהבצק על התבנית (ראר
בסרטון).

לפניו את צמאן הבצק הלמן החם וטאן בנאות של 4-3 חתיכות עד להבצק
מציפה מצד אחד, ארסוק אבד לני ולבהמליק אטאן עד הצפבה מרצב הלני, ארוביא
אמלל גדול מרופד בניי סוסף.

לבהמליק אטאן כק את כל חתיכות הבצק.

אציסוי סוכר- אטבול את הספיניץ' כאלר הוא צדיין חמים בקורה עם סוכר.

אציסוי אבקת סוכר- כאלר הספיניץ' ים רצטונן אמורי, אפצי מליונים אבקת סוכר.

אם מקסימים, לא אציסות בסוכר או אבקת סוכר, רק למלוציאם מרפסאר

ומחממים מלט בתנור.

מעוז צור ישועתי

רעות שְׁבַעַה נִפְשֵׁי בִיגוֹן
 כַּחֲסֵי כֹלָה
 חַיֵּי מֵרָרוּ בְּקִשֵׁי בְּשִׁעְבוֹד
 מַלְכוֹת עֲגָלָה
 וּבִידוֹ הַגְּדוּלָה הוֹצִיא אֶת
 הַסִּגְלָה
 חֵיל פְּרַעַה וְכָל זָרְעוֹ יִרְדּוּ
 כְּאֶבֶן בְּמִצּוּלָה

מְעוֹז צוֹר יִשׁוּעָתִי לָךְ
 נִפְאָה לְשִׁבְחֲךָ
 תִּכּוֹן בֵּית תְּפִלָּתִי וְשֵׁם
 תּוֹדָה נִזְבַּחֲךָ
 לְעֵת תְּכִינ מִטְּבַח מִצָּר
 הַמִּנְבַּח
 אֲז אֶגְמַר בְּשִׁיר מְזֻמּוֹר
 חֲנֻפֵת הַמִּזְבֵּחַ

דְּבִיר קִדְשׁוֹ הֵבִיאֲנִי וְגַם
 שֵׁם לֹא שָׁקַטְתִּי
 וּבָא נוֹגֵשׁ וְהִגְלִנִי כִּי זָרִים
 עֲבַדְתִּי
 וַיִּין רַעַל מְסַכְּתִי כְּמַעַט
 שִׁעְבַרְתִּי

להאזנה לפיוט
בנעימה סרקו
את הקוד:

וּמְנוֹתֵר קְנֻקְנִים נַעֲשֶׂה גַם
לְשׁוֹשָׁנִים
בְּנֵי בֵינָה יְמֵי שְׁמוֹנָה קָבְעוּ
שִׁיר וּרְנָנִים

חֲשׂוֹף זְרוּעַ קִדְשֶׁךָ וְקָרַב קֶאֱ
הִישׁוּעָה
נֶקֶם נִקְמַת עֲבָדֶיךָ מֵאִמָּה
הִרְשָׁעָה
כִּי אֲרַכָּה הַשָּׁעָה וְאִין קֶאֱ
לִימֵי הָרָעָה
דָּחָה אֲדָמוֹן בְּצֶל צֶלְמוֹן
הֶקֶם לָנוּ רוּעִים שְׁבָעָה

קֶאֱ בְּבַל זָרְבָּבֶל לְקֶאֱ
שְׁבָעִים נוֹשְׁעָתִי
כְּרוֹת קוֹמַת בְּרוּשׁ בִּקְשׁ
אַגְגִי בֶן הַמְּדָתָא
וְנִהְיֶתָה לוֹ לְפָח וּלְמוֹ-
קֶשׁ וְגֵאֲוָתוֹ נִשְׁבָּתָה
רֹאשׁ יְמֵינִי נִשְׁאֲתָ וְאוֹיֵב
שְׁמוֹ מְחִיתָ
רַב בְּנֵיו וְקִנְיָנָיו עַל הָעֶץ
תְּלִיתָ

יְוָנִים נִקְבְּצוּ עָלַי אֲזִי
בְּיָמַי חֲשַׁמְנִים
וּפְרָצוּ חוֹמוֹת מְגֻדְלִי
וְטַמְאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים

הפינה לצעירים

כסא

אורי קטן
 חנוכה, חג האור, מסטו צבורנו את
 נצחון האור מול החושך.
 החשמלונים, שהיו מצאיי, יצאו למחמה
 ביוונים הרבים מכוון שהאוינו בכוחם
 ובה שיהיה בצרם ולא יכלו להסכים
 שהיוונים ישאלו בבית המידע ולא יאפשרו
 לעם ישראל להעשיר ולקיים את מצוות
 התורה. איך? הרי הם כל כך קצתי, איך
 יצליחו לנצח במחמה כולו שניראית אבודה
 מראש?

כך גם כיה של הני הקטן. "עצמ מן
 האור דחה הרבה מן החושך". גם
 בותים שבו יש חושך מחלט, אם נאיר
 ני קטן החושך יתבולג וינצח. כך גם
 בחיים של כל אחד מאיתנו. האמונה
 ביכולת של כל אחד להסיר אור, לעשות
 טוב והיכולת לא להתבלב מהחושך
 מסביב - היא אכזה שמגדלת כל אחד
 מאיתנו להיות אדם טוב, יהודי שמוסיף
 טוב בעולם.

.....
 הפינה הזו היא בשבילכם,
 ואני רוצים שתכתבו לנו על
 מה מעניין אתכם שנכתוב כאן
 בעלונים הבאים. אתם יותר
 ממוזמנים לכתוב לנו למייל:
 dotlyeladim@gmail.com

חידות א"ב לחנוכה

- א** אחד החשמונאים.
- ב** אותו טיהרו המכבים.
- ג** אנטיוכוס גזר _____ על היהודים.
- ד** " _____ קודשו הביאני...".
- ה** מוסיפים לתפילה בחנוכה.
- ו** "על הניסים _____ הפורקן".
- ז** כך נקרא היום האחרון של חנוכה.
- ח** יצאו להילחם ביוונים.
- ט** חיפשו כד שמן _____.
- י** מבני מתתיהו.
- כ** החשמונאים מצאו אותו.
- ל** ממאכלי החנוכה.
- מ** עירם של המכבים.
- נ** ה' עשה לנו _____ גדול!
- ס** משחקים בו בחנוכה.
- ע** מוסיפים בתפילה ובברכת המזון בחנוכה.
- פ** ה'טנקים' של היוונים.
- צ** רשעים ביד _____.
- ק** " ולך עשית שם גדול ו _____ בעולמך".
- ר** היוונים היו _____ והמכבים - מעטים.
- ש** היוונים אסרו על היהודים לשמור אותה.
- ת** היוונים אסרו על היהודים ללמוד בה.

אומנות בסריקה

לצפיה בסרטון הסבר על
 יצירת נרות צבעוניים
 סרקו את הקוד